

hanem olykor a téma szempontjából fontos adatok tekintetében is. Ilyen pl. a bajai gyakorlóév letelével Babitsnak az a kísérlete hogy Kosztolányi segítségével Szabadkán szerezen tanári állást, vagy a Fogarasra helyezés sajtóvisszhangjával kapcsolatban a Nap cikke és Babits erre adott nyilatkozata (*L. Babits – Juhász – Kosztolányi levelezése*. Bp. 1959. 83. ill. 131. lev. és jegyzeteik). A gyengén sikerült első részek után, amelyek a művészi pálya szempontjából sem igen hoznak újat, valóban kiemelkedik Babits újpesti tanárkodását visszaidéző, számos egykori tanítványt megszólító, kitűnően megírt s tartalmában is gazdag fejezet. Hogy milyen volt Babits, a tanár, azt Éder könyvében leginkább e lapokat olvasva tudjuk meg. A fejezet az élénk tanárportrén túl a Babits Fogarasról Újpestre helyezése körül az Újpest, a Világ, a Nyugat és a Népszava hasábjain lezajlott heves sajtópolémia feltárásával és elemzésével tágabb irodalomtörténeti szempontból is jelentős eredményeket hoz. A vita, amelynek során Ady művészetével szembeállítva elsősorban a Népszava támadta élesen Babitsot, csak erősíthette Babitsban az Adyhoz tartozás tudatát. Nyilvánvaló, amire Éder rámutat, hogy Babits *Ady Endrének* c. verse, amely Babits Adyhoz közelítő útjának fontos dokumentuma, keletkezésében közvetlenül függ össze e vitával.

Éder könyvének további fejezeteiből, a Babits Budapest tisztviselőtelepi és VI. kerületi tanárkodását, valamint közben a Budapestvidéki Tankerületi Főigazgatóságnál való rövid tevékenységét bemutató részekből is azok a lapok hoznak újat, amelyek nem szűken a tanár Babitsot állítják elének. E részeknek terjedelmileg is nagyobb hányadát foglalják el az ilyen oldalak a középpontba Babits *Játszottam a kezével* c. versének keletkezéstörténetét és a vers körüli háborúságot helyezve. Ha a vers inkriminált befejezését illetően vitatható is a tudatos háborúellenességnek az a foka, amit Éder ezzel kapcsolatban Babitsnak tulajdonít, a vers keletkezéséről elmondottak mindenképp meggyőzőek, s a számos, egymásnak ellentmondó korábbi datálás után perdöntően helyezik a vers születését 1915-re, a megjelenés körüli időre, felfedve Babits érzelmi életének egy eddig számon nem tartott momentumát is. De ennél jelentősebb a vers körül támadt ádáz sajtóhadjárat részleteinek a teljességre törekvő bemutatása. Annak tudatosítása, hogy az 1915 őszén kirobant Ady–Rákosi perrel egy időben volt egy nem kevésbé éles hangú Babits–Rákosi per is, az Éder könyvének fontos érdeme. Ezt csak növeli, hogy a vers körül dúlt sajtóharcot Éder nem egyszerűen a kronológia szerint leltározva, hanem ezen belül a vita során kirajzolódtott különböző pártárgyalatok szerint csoportosítva veszi

számba. E vita anyagának feltárásán túl, figyelmet érdemel még Éder könyvében az az elemzés, amely Babits háborúellenes kiállását mutatja be, s amelyben a politikától addig visszahúzódozó Babits valóban Ady magasáig nőtt.

Éder munkáját lényegében 1918 tavaszával zárja amikor Babits megvált a VI. kerületi gimnáziumtól s mindössze szűk két és fél oldalt szentel a forradalmak alatti időszaknak. Holott épp Éder hangsúlyozza, hogy Babits szereplése a forradalmak idején „legáltalában olyan mértékben a tanáré, a nevelőé és az oktatóé, mint az íróé”. Ennek ellenére könyve pl. Babitsnak a proletárdiktatúra egyetemi katedráján végzett tevékenységét éppen csak megemlíti befejező mondatában, s annyit sem mond el róla, amennyit eddigi ismereteink szerint elmondhatott volna. Pedig e tevékenység megmutatása feltétlenül a könyv kereteibe tartozott. Az ismeretlen részletek kikutatásával pedig Éder hasznosan járulhatott volna hozzá az ekkori s a közvetlenül a forradalmak utáni Babits pályájának helyes értékeléséhez is.

Láng József

Benedek Marcell: Naplómát olvasom. Bp. 1965. Szépirodalmi K. 582 l.

Benedek Marcellt sok évtizedes írói, fordítói és irodalom-népszerűsítői tevékenység után most ismét új oldaláról, a naplórészlet műfajában ismerhette meg az olvasóközönség.

Benedek Marcell naplója az 1894–1962-ig terjedő kort, mintegy hét évtizedet ölel fel. A korabeli naplót kiegészíti az egyes fejezettekkel összefüggésben felmerülő visszaemlékezésekkel. Ezek a kiegészítések enyhén önirónikus jellegükkel fokozottan növelik a kötet érdekességét. Mivel Benedek Marcell irodalmi környezetben nőtt fel, és hosszú élete folyamán írók és kritikusok százaival ismerkedett meg valamilyen formában, feljegyzéseinek egyes részei nem érdektelenek az irodalomtörténet számára sem. Már középiskolás korában bensőséges barátság fűzi Lukács Györgyhez, később ez a barátság vezet el a Thália körbe is. Egy iskolai rendezvény kapcsán egyizben az agg Jókait is felkeresi. Érdemes megemlíteni, hogy iskolatársai között ott találjuk még Hóman Bálintot is, akivel a barátságot bizonyos fenntartásokkal annak egész élete folyamán megőrzi. Az egyetemi évek alatt Riedl Friggyessel kerül közelebbi kapcsolatba, akit, édesapja és Román Rolland mellett, legfőbb mintaképének tekint.

A napló egyik legérdekesebb része a Thália kör szervezéséről és működéséről szóló fejezet. Személyes ismeretség fűzi Balázs

Bélaához, Kuncz Aladárhoz, Heltai Jenőhöz és Ady Endréhez.

Édesapja, Benedek Elek, az első világháború után visszaköltözik Erdélybe, kisbaconi házába. Ezzel összefüggésben részletesen beszámol az akkor szerveződő erdélyi magyar irodalomról, amelynek mentora és egyik szervezője a húszas évek elején Benedek Elek volt. Körülötte csoportosulnak a fiatal magyar erdélyi írók: Nyíró József, Szentimrei Jenő, Tamási Áron, Tompa László stb. Talán ebből a fejezetből merítheti a legtöbbet az irodalomkutató.

A napló érdekes áttekintést nyújt Benedek Marcell páratlanul termékeny műfordítói tevékenységéről, emellett ismerteti saját irodalmi művei és szindarabjai keletkezésének körülményeit. Ír a húszas években általa szerkesztett irodalmi lexikon elkészítésének nehézségeiről. Betekintést nyújt két jelentős könyvkiadó (Dante, Singer és Wolfner) belső életébe. Külön fejezetekben emlékezik meg kolozsvári, majd budapesti egyetemi tanári éveiről és a szabadkőműveseknél betöltött szerepéről.

Benedek Marcell, annak ellenére, hogy műve aránylag kevés forrásértékű újdonságot tartalmaz, mégis a sok évtizedet felölelő napló közzétételével, irodalmi visszaemlékezéseinek az ismertetésével, Benedek Elek és saját tevékenységének színes bemutatásával, érdekes olvasmánya lehet az irodalomszerető olvasónak és a szakembernek egyaránt.

Batári Gyula

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája. 1842—1963. Összeállította: Fülöp Attila. Miskolc, 1964. II. Rákóczi Ferenc könyvtár. 231. l. 1 térk. mell. (Könyvtári Füzetek, 1.)

Magyei sajtóbibliográfiánk száma ismét gyarapodott eggyel: öt dunántúli megye után elkészült a mai Borsod-Abaúj-Zemplén megye hírlap- és folyóiratanyagát tartalmazó bibliográfia is. E feldolgozás részben beleilleszkedik a korábbi, megyei periodika-bibliográfiák sorába, részben azonban, az eddigi keretek kiterjesztésével, a kutatók pontosabb tájékoztatása végett, új módszereket is alkalmazott.

Az összeállítás ugyanis, a hagyományos sajtóbibliográfiai rovatokon kívül, az egyes lapok leírása után, rövid megjegyzéseket, annotációkat is tartalmaz. Ezekben tömör jellemzést kapunk az illető újság, vagy folyóirat jellegére, irányzatára és esetleg történetére nézve. A kötet bevezetője szerint ezáltal a bibliográfia túllépett saját határain a sajtótörténet irányába, és „mentségül” arra hivatkozik, hogy ezáltal a száraz bibliográfia „élet-szerűbbé”, és „történeti hangulatot keltőbbé” változott.

Semmi szükség nincsen azonban e mentegődzésre, hiszen a kötet egyik legnagyobb érdeme éppen e módszerbeli újítás volt. Még csak műfaji határsértés sem történt, csupán csak első kísérlet nálunk az időszaki sajtó annotált, részben kritikai feldolgozására. A kezdeményezés nem csak azért dicsérendő, mert az összeállítás ezáltal élenkebbé és történeti hangulatot keltőbbé vált, hanem elsősorban azért, mert ezáltal a helytörténeti kutatók munkájához még több segítséget és tájékoztatást adott. De emellett ésszerű is volt, hogy a szerkesztő azt a hatalmas, sok időt és fáradságot követelő munkát, amelyre az egyes lapok címfelvételi adatai változásainak regisztrálásához szüksége volt, ily célból is kamatoztatta. Az időszaki sajtó bibliográfiai feldolgozása ugyanis eleve megkívánja a periodikák egész anyagának alapos átnézését. E munka során pedig könnyen felgyűjt-hetőek voltak azok az adatok, amelyek alapján egy-egy újság, vagy folyóirat irányát, sőt életrajzát is röviden jellemezni lehetett. Mint minden kritikai bibliográfia esetében, ezúttal is természetesen nagyot nőtt az összeállító felelőssége is, hiszen megállapításai, különösen azok számára, akik nem juthatnak hozzá az eredeti lapokhoz, iránymutatóak lesznek. Tekintettel arra, hogy e lapok legnagyobb többsége sajtótörténetileg még feldolgozatlan, ilyen szempontból Fülöp Attila munkája valóban sajtótörténeti jelentőségű is.

Az egész kötet, amely a mai Borsod-Abaúj-Zemplén megye 420 hírlapját és folyóiratát dolgozta fel, és tartalmazza még a hagyományos fejezeteket: rövidítésjegyzéket, különböző mutatókat, szakirodalmi összeállítást is, egészében véve újabb, értékes eszköze a helytörténeti, de más, a megye hírlap- és folyóiratirodalmával valamilyen kapcsolatban levő kutatásoknak.

Kókay György